

3. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.
4. Писарева Л. В. О беседах с учащимися по половому вопросу / Л. В. Писарева // Сов. педагогика. – 1939. – № 6. – С. 82–86.
5. Постановление НКП О введении обязательного совместного обучения // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. 1917–1973 гг. : сб. докл. – М. : Педагогика, 1974. – С. 132–133.
6. Сухомлинська О. В. Деякі питання етимології педагогічного знання / О. В. Сухомлинська // Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К. : А.П.Н., 2003. – С. 3–15.

Аннотація

Т.В.Кравченко

Вопросы полового воспитания молодежи в нарративных источниках (20-30 роки ХХ ст.)

В статті розглянуто проблема полового виховання в період 20-30-х гг. ХХ століття та її відображення в нарративних джерелах. Під час публікації автор розкриває особливості полового виховання молоді в цей період, освітлює вплив державних політичних трансформацій на національні підходи до вирішення питань полового виховання дітей та молоді. Автор підкреслює необхідність об'єктивного аналізу історико-педагогічних джерел, відзначає особливу важливість нарративних джерел, які поповнюють наукове знання живими життєвими фактами та явленнями. В статті проаналізовані деякі нарративні джерела по проблемі полового виховання молоді 20-30-х гг. ХХ століття.

Ключевые слова: *половое воспитание, историко-педагогическая наука, историко-педагогические источники, нарративный источник.*

Summary

T.V.Kravchenko

The Problem of Youth's Sexual Education in the Narrative Sources (20-30's of the XX Century)

The article considers the problem of sexual education in the period of the 20-30's of the XX century and its reflection in the narrative sources. During the publication, the author reveals the features of the sexual upbringing of the youth of the allocated period, highlights the impact of the state's political transformations on the domestic approaches to solving the problems of children's and youth's sexual education. The author stresses the need for an objective analysis of the historical-pedagogical sources, notes the particular importance of narrative sources, enriching the scientific knowledge of living facts and phenomena. The report analyzes some sources of young people sex education problem in the 20-30's of the XX century.

Key words: *sexual education, historical and pedagogical science, historical and pedagogical source, narrative source.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 373.21.035.6:398.21(045)

М.В.КРАСВА,
магістр
(м.Умань)

В.О.Сухомлинський про роль казки в колективному житті дітей

В статті висвітлено роль казки в колективному житті дітей, розкрито її виховний потенціал, результатом чого є розвиток індивідуалізму в прояві дитячої творчості. Охарактеризовано принцип розкриття В.О.Сухомлинським високої мудрості і життєстверджуючого оптимізму казки. Окреслено найраціональніші способи її використання у навчально-виховному процесі. Зазначено також, що слово не тільки розвиває мовлення і мислення дитини, а й має великий виховний і освітній потенціал.

Ключові слова: *В.О.Сухомлинський, дитина, словесна творчість, роль казки, виховне значення.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Велике значення для сучасної школи мають думки В.О.Сухомлинського про виховне значення казок у житті дітей. Адже саме казка задовольняє інтерес до навколишнього, жадає дитячого пізнання. Веселий і життєстверджуючий, чарівний і дивовижний світ казок входить у душу кожної людини ще з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси й справедливості. Прекрасний витвір народної фантазії, казка приваблює не тільки своїми гуманістичними ідеями, а й викінченою, досконалою формою, що є наслідком роботи над нею багатьох поколінь казкарів. Вона – неоціненне духовне багатство, у якому з найбільшою силою виявилися надії і сподівання народних мас.

Аналіз досліджень і публікацій... Фундаментальною джерельною базою з проблеми висвітлення ролі казки в колективному житті дітей є педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського.

Проблемою висвітлення і трактування ролі казки в житті дітей займалися такі науковці, як Л.Дейнега, В.Трохименко, О.Новак, Л.Бондар, Л.Мамчур, О.Углова та ін. Але ця проблема є й досі актуальною та потребує ретельного дослідження.

Формування мети статті... Мета статті полягає у визначенні В.Сухомлинським ролі казки в колективному житті дітей, у розкритті її виховного потенціалу.

Виклад основного матеріалу... Вагоме місце у роботі В.О.Сухомлинського з дітьми посідала казка. Він вважав, що без казки – живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю і почуттям дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і мовлення. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й виражає своє ставлення до добра і зла, відгукується на події і явища навколишнього світу. З казки черпаються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Казка виховує любов до рідної землі, вона є творінням народу.

Василь Олександрович акцентував на тому, що лише той учитель, який сам добре володіє словесною творчістю, здатний розкрити перед учнями красу живого слова. Адже словесна творчість – могутній стимул духовного життя дитини, джерело натхнення в оволодінні мовою, мовленнєвою культурою, надійний засіб самоствердження особистості. Шкільні твори педагог розглядав «як яскравий сплеск духовного прозріння особистості, оскільки творче натхнення, яке переживається в дитячі роки, розпочинається з того, що слово як духовне багатство особистості стає будівельним матеріалом, з якого дитина творить» [3, с.7].

Як стверджував педагог, творчість є діяльністю, в яку людина вкладає частинку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа. Процес творчості характерний тим, що творець своєю працею і її наслідками справляє величезне враження на оточуючих. Одухотворення й натхнення однієї особистості породжує одухотворення й натхнення в душах інших.

Можливості для творчості безмежні. Шкільна творчість починається саме із слова. Треба наголосити на тому, що в житті дітей чільне місце має посідати творчість словом. Завдяки цій творчості діти стають чутливими до найтонших засобів впливу – до слова і до краси. Убогість слова – це убогість думки, а убогість думки веде до моральної, інтелектуальної, емоційної, естетичної «товстошкірості» [4, с.507].

Маленький спалах творчості, як зауважував В.О.Сухомлинський, перетворюється в яскраве сяйво; думка однієї дитини будить думку інших. Радість творчості словом – найдоступніша для дитини інтелектуальна одухотвореність. «Коллективне спостереження явищ природи, коллективне захоплення й одухотворення – це настроювання струн думки кожної особистості на правильний лад звучання оркестру» [4, с.509]. Необхідно вести дітей до першоджерела радості мислення, аби в колективі не було жодної дитини, яку б пригнічувала думка про власну неспроможність. Треба дочекатись тієї щасливої хвилини, коли натхнення оволодіє душею несміливого та слабкого. В педагогічній майстерні найбільшою творчою знахідкою вважається та мить, коли дитина сказала власне слово. Виховний сенс цієї творчості полягає у тому, що все це відбувається в колективі. Людина відкривається перед людиною, натхнення породжує натхнення, розум впливає на розум, радість стає джерелом нової радості. У хвилини цієї творчості відшліфовується чутливість особистості й колективу до мудрості та розуму.

Велике значення, на думку педагога, має творчість словом, яка стає засобом інтелектуальних взаємин між членами колективу. «Казка є тим різцем, який відточує найтонші риси індивідуального мислення кожної дитини і водночас розкриває дитячі серця назустріч одне одному, творить тонкі інтелектуальні взаємини дитячого колективу» [4, с.510]. Творення казки – найщасливіші хвилини духовного спілкування з дітьми, а для них – незрівнянна радість мислення.

У золоту пору дитинства, коли діти особливо чутливі до слова, образу, душевного світу іншої людини, вони знаходять велике задоволення в тому, що їхня думка живе у світі казкових образів [1, с.6].

Естетичні почуття займають важливе місце у духовному житті молодшого школяра, специфічно впливають на закріплення його моральних поглядів. На думку В.О.Сухомлинського, особливо сильні естетичні емоції народжуються в дітей молодшого шкільного віку тоді, коли зрозуміла, хвилююча ідея доноситься до їхньої свідомості в казковій формі. Він упевнений, що від естетичного розвитку, якого людина досягає в дитинстві, залежить її подальший естетичний та емоційний розвиток [5, с.64].

Василь Олександрович акцентував увагу на тому, що «творчість учителя, думка, втілена в художнє слово, є іскринкою, що запалює вогник дитячої творчості» [4, с.512]. Дитина бачить навколо себе незвичайні, казкові взаємозв'язки між явищами і предметами. У дитячій свідомості твориться казка. «Вона приходить, як спалах блискавки, як сяйво» [4, с.512]. Казка народжується в дитячій голівці як єдність образів. Побачивши навколо себе казку, дитина переживає хвилюючу радість. Їй хочеться виразити себе в слові, донести свою думку до товаришів. Найтонші духовні відносини між дітьми налагоджуються тоді, коли дитина розповідає свою казку товаришам.

Педагог вважав, що створення казок дітьми – це один із засобів пробудження у них пізнавального інтересу, розвитку їхнього мовлення. Твір, казка стали для дитини першою сферою творчості, в якій вона утверджувала свої здібності, пізнавала себе, переживала почуття гордості від того, що створює [2, с.11].

Складання казок позитивно впливає на розвиток творчих можливостей учнів, зближує їх з природою і життям, сприяє вихованню спостережливості. За такої творчості поживається навчальний процес, інтенсивніше відбувається всебічний розвиток дитини [5, с.63].

Казка допомагає у створенні образів і символів вірності, мужності, громадянського обов'язку, які ставали емоційною і моральною основою патріотичних переконань молодших школярів. Казки у цікавій, яскравій, образній формі сприяють формуванню основ світогляду, моральних якостей молодших школярів [5, с.61].

В.О.Сухомлинський стверджував, що дітей, які щойно переступили поріг школи, вабить до товаришів, до шкільного життя тому, що їм хочеться колективно переживати незрівнянні почуття, які навіюються казкою. Їх вабить до вчителя тому, що від нього вони чують казку, слухають її, затамувавши подих. Учитель на все життя запам'ятовується, входить у духовний світ дитини передусім як казкар. «Казка – це зернина, з якої проростає паросток емоційних станів і ситуацій» [4, с.514].

Ми живемо в вік пізнання. Все стає закономірним, пізнаваним зрозумілим. Але не слід забувати, що, крім нескитних закономірностей навколишнього світу, є світ дитинства. Дитина пізнає світ і своїх ровесників, пізнає вчителя і батьків індивідуально. А зубожілий світ дитинства закриває очі дитини на людину, утруднює її входження в суспільство, в колектив.

На думку педагога, дитина пізнає світ, дивуючись. У ці хвилини вона бачить багато дивних і незрозумілих речей, перед нею відкривається нова картина навколишнього світу, і чим відчутніше, глибше, вражає дитину незрозуміле, дивне, тим більше хочеться дитині знати, тим активніше діє думка.

Подив перед неясним, незрозумілим, особливо перед фантастичним, неймовірним, приваблює дитину тому, що їй хочеться відкрити своє захоплення товаришам, поділитися з ними своїми думками, почуттями, враженнями. Подив перед фантастикою, перед дивним переплетінням неймовірного й неможливого, дивного й незбагненого викликає в дитини жагуче прагнення до спілкування з товаришами, духовно зближує дітей. Дітям хочеться, щоб у фантастиці була правда. Саме подив перед правдою небезпечною, неймовірною пробуджує в дитини потребу в людині. «Учитель, захопаний у казку, що вміє з дітьми бути по-дитячому одухотвореним фантастикою, оволодіває найтоншим камертоном, з допомогою якого він створює дуже чутливий інструмент – колектив» [4, с.517]. Не можна позбавляти дитину щастя бачити світ, відбитий у чарівному дзеркалі казки.

Казка допомагає учням оволодіти різноманітними знаннями у сфері щоденної практики, моральності, естетичних відносин. Для молодших школярів казки також стають способом осмислення, обдумування і пояснення явищ дійсності, природи, суспільних відносин, моральних вчинків і поведінки людей; діти вже пробують давати їм оцінку [5, с.62].

Без казки важко уявити інтелектуальні взаємини між дітьми; без захоплення казкою немає колективного переживання; без творення казки дитині недоступні радість, одухотворення думкою, їй хочеться донести свою думку до товаришів, виявити себе у слові. Навіть сама розповідь власної казки товаришам – найяскравіший етап творення і водночас вияв найтонших духовних відносин між дітьми [5, с.65].

Щоб вихованець став розумним, кмітливим та допитливим, щоб утвердити в його душі чутливість до найтонших відтінків думки й почуття інших людей, – Василь Олександрович радив пробуджувати, виховувати, надихати, одухотворювати його розум красою думки, слова, а краса рідного слова, його чарівна сила розкриваються передусім у казці. Казка – це колиска думки, необхідно зуміти виховати дитину так, щоб вона на все життя зберегла хвилюючі спогади про цю колиску. Краса рідного слова доходить до дитини, зворушує її, будить почуття власної гідності тоді, коли серце доторкається до серця, а розум до розуму.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку... Таким чином, казка відіграє важливу роль у житті дітей. В.О.Сухомлинський не лише розкрив життєстверджуючий оптимізм і високу мудрість казки, а й показав найраціональніші способи її використання у навчально-виховному процесі. Слово не тільки розвиває мовлення і мислення дитини, а й має великий виховний і освітній потенціал. Казка – це радість мислення, у казці дитина утверджує свою гідність.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондар Л. В. О. Сухомлинський: дитинство – найважливіший період людського життя / Л. Бондар // Початкова школа. – 2011. – № 10. – С. 6–8.

2. Мамчур Л. Твори-мініатюри та казки у методичній спадщині В. О. Сухомлинського / Л. Мамчур // Початкова школа. – 1998. – № 6. – С. 11–13.
3. Новак О. Твори-мініатюри та казки в сучасній школі / О. Новак // Початкова школа. – 2011. – №9. – С. 7–10.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 1. – К. : Радянська школа, 1976. – 654 с.
5. Трохименко О. В. О. Сухомлинський про роль казок у духовному збагаченні учнів / О. Трохименко // Початкова школа. – 1986. – № 9. – С. 61–65.

Анотація

М.В.Краєвая

В.А.Сухомлинский о роли сказки в коллективной жизни детей

В статье охарактеризована роль сказки в коллективной жизни детей, исследован ее воспитательный потенциал, результатом чего является развитие индивидуализма в проявлении детского творчества. Проанализировано принцип раскрытия В.А.Сухомлинским высокой мудрости и жизнеутверждающего оптимизма сказки. Определены рациональные способы ее использования в учебно-воспитательном процессе. Отмечено также, что слово не только развивает речь и мышление ребенка, но и имеет большой воспитательный и образовательный потенциал.

Ключевые слова: В.А.Сухомлинский, ребенок, словесное творчество, роль сказки, воспитательное значение.

Summary

М. V. Kravaya

V.O.Sukhomlynskyi about the Role of Fairy Tale in the Social Life of Children

The article highlighted the role of fairy tale in the social life of children, its educational potential, resulting in the development of individualism in the manifestation of children's creativity is exposed. V.O. Sukhomlynskyi's disclosure principle of the tale's high wisdom and life-sustaining optimism is characterized. The most rational ways of using it in the educational process are outlined. It is also noted that the word doesn't only develop the child's speech and mind, but it also has a great educational potential.

Key words: V.O.Sukhomlynskyi, child, verbal creativity, role of fairy tale, educational value.

Дата надходження статті: «4» жовтня 2013 р.

УДК 80:929-051В.Гумбольдт(430)»18/19»378(09)(045)

А.Ю.КРИШКО,

аспірантка

(м.Умань)

Рецепція ідейної спадщини Вільгельма Гумбольдта вітчизняними науковцями у контексті проблем розвитку української мови і мовної освіти ХІХ – початку ХХ століття: історіографія питання

У статті здійснено історіографічний огляд науково-дослідницької літератури, пов'язаної з різноплановою рецепцією ідейної спадщини Вільгельма Гумбольдта вітчизняними науковцями. Проаналізовано наукову літературу, яка висвітлювала питання розвитку української мови і становище мовної освіти в складних умовах політичного роз'єднання Західної і Східної України у ХІХ – на початку ХХст. Представлено найвагоміші науково-історичні праці українських вчених, що розкривають педагогічні та мовознавчі погляди Вільгельма Гумбольдта.

Ключові слова: історіографічний огляд, мовна освіта, мовна політика, націоналізація, денаціоналізація.

Незважаючи на 20-річний державний статус української мови, Україна все ще стоїть перед необхідністю подолання наслідків багатовікового колоніального становища та послідовного лінгвоциду з боку авторитарних режимів, що контролювали український геокультурний простір, знищуючи українську мову й національну школу. Попри те, що сьогодні 80% населення держави є етнічними українцями, в ній не визначена базова мова освіти.

У зв'язку з потребою наукового обґрунтування дидактичної й виховної значущості рідної мови, пов'язаною з девальвацією національних цінностей у контексті процесів глобалізації, вітчизняні науковці вказують на необхідність звернення до правознавчого й соціологічного досвіду мовного будівництва європейських країн, а також до історичного досвіду вітчизняної науки й педагогіки, зокрема досвіду засвоєння й інтерпретації українською мовною освітою європейських ідей.

Обстеження наукових розвідок з питань розвитку української мови і становища мовної освіти в складних умовах політичного роз'єднання Західної і Східної України у ХІХ – на початку ХХ ст. дає